

SELOPAS

ELOKUVAOHJAAJA

TUNNE OIKEUTESI

Opas tekijänoikeuksista, palkoista,
teoksista ja paljosta muusta,
mikä on hyvä tietää

Hyvä kollega

Olemme laatineet oppaan elokuvaohjaajan oikeuksista juuri sinua varten.

Elokuva- ja mediamaailmaa säätelevät monenlaiset lait ja sopimukset. Jos haluat luoda urasi taloudellisesti vankalle pohjalle ja taata taiteellisen vapautesi, sinun kannattaa vaalia oikeuksiasi aktiivisesti.

SELO⁷

ESIPUHE

Ohjaajan oikeudet muodostuvat monista eri oikeudenaloista, kuten esimerkiksi tekijän-oikeudesta, työoikeudesta ja sopimusoikeudesta. Oikeudet on hyvin laaja käsite, ja niin esikoisohjaajan kuin kokeneenkin ohjaajan voi olla vaikea ymmärtää niitä. Silti elokuvaa tehdessä on vähintään yhtä tärkeää perehtyä oikeuksiin kuin palkkoihin, työehtoihin ja elokuvan kokonaistalouteen. Omia oikeuksiaan vähättelemällä tekee vain hallaa itselleen.

Suomen elokuvaohjaajaliitto SELO ry:n lakimies-toiminnanjohtaja avustaa jäseniä tarjoamalla oikeudellista neuvontaa. Lisäksi SELO järjestää säännöllisesti jäsentapahtumia kulloinkin ajankohtaisista aiheista.

VAIKKA TALOUS kuuluukin tuottajan vastuualueeseen, ohjaajan on tarpeellista ymmärtää elokuvan talous kokonaisuutena ja pitää tiukasti puoliaan pystyäkseen hyödyntämään elokuvan budjettia parhaalla mahdollisella tavalla.

Jos siis haluat vaikuttaa siihen, miten elokuvasi tehdään, älä aliarvioi talouden merkitystä. Siksi toivomme ja oletamme, että ohjaaja hankkii perustiedot elokuvan taloudesta – niin budjetoinnista, rahoituksesta kuin tulomalleista.

Nykyisessä mediamaailmassa kukaan ei tiedä, miten monissa paikoissa elokuva voi tulevaisuudessa kerryttää tuottoja. Siksi on erittäin tärkeää ottaa vastuu omista oikeuksistaan ja taistella niiden puolesta.

Ohjaajasopimuksilla luovutetaan usein kaikki tekijänoikeudet tuotantoyhtiölle ilman aikarajoituksia.

Aika ajoin sopimusteksteihin on vielä lisätty, että oikeudenluovutus koskee olemassa olevien oikeuksien lisäksi myös tulevaisuudessa syntyviä oikeuksia. Teknologian kehittyessä teosten uusia käyttömuotoja tulee lisää, jolloin tekijöille kuuluisi maksaa korvauksia näistä uusista käyttömuodoista. Mikäli ohjaaja on luopunut oikeudestaan ”tulevaisuudessa syntyviin tekijänoikeuksiin”, ei korvausta tule maksettavaksi.

Vertailun vuoksi tässä on hyvä todeta, että Tanskassa ohjaajasopimuksella luovutetaan tekijänoikeudet ainoastaan tietyksi määräajaksi, jonka jälkeen oikeudet palautuvat ohjaajalle.

Viime aikoina Tanskassa on yleistynyt ns. buyout-sopimusmalli, jolla ohjaaja voi halutessaan siirtää tekijänoikeudet tuotantoyhtiölle ilman aikarajoituksia parempaa palkkaa vastaan.

Amerikkalainen elokuvaohjaaja Steven Soderbergh sanoo oikeuksista näin: ”Use them or loose them”, mikä tarkoittaa, että ellei oikeuksistaan pidä kiinni, ajan saatossa ne rapautuvat.

Omien oikeuksien vaaliminen tarkoittaa sitä, että ottaa ajan oloon vastuun omasta työelämästään. Toivottavasti voimme tällä oikeusoppaalla tarjota tietoa ja rohkaisua oikeuksienne puolesta taistelemiseen.

ERITYISET KIITOKSET ansaitsee Tanskan elokuvaohjaajaliitto ja sen lakimies Lars Kragh, joka on uhrannut aikaansa ja voimiaan tanskalaisten tekijänoikeuksien ja sopimuskäytäntöjen selventämiseen ja jonka työ on ollut hyvänä pohjana myös suomenkieliselle versiollemme.

SISÄLTÖ

01	Mitä oikeudet ovat?	5
02	Idea ja teos	6
03	Kun ohjaaja on myös käsikirjoittaja	10
04	Tuottajan rooli ja vastuu	12
05	Final cut	14
06	Palkka	17
07	Oma sijoitus – elokuvan osaomistajuus	22
08	Rojalti	25
09	Varmuusmarginaali	28
10	Uudelleenfilmatisoinnit, jatko-osat ym.	29
11	Televisioesitykset	30
12	Festivaalit ja palkinnot	32
13	Kreditointi	33
14	Oikeudet voi siirtää	34
15	Projektin siirto	36

.....

OPPAAN KÄYTÖSTÄ

Tähän oppaaseen on kerätty tietoa ohjaajien oikeuksista elokuva-alalla. Selaa opasta tai lue se alusta loppuun. Pyrkimyksemme on tarjota lisää tietämystä oikeuksien eri merkityksistä ja siitä, mitä voit kohtuuden nimissä vaatia uutta projektia valmistellessasi. Jos olet elokuvaohjaajaliiton jäsen, voit aina ottaa yhteyttä toiminnanjohtajaamme, joka auttaa sinua mielellään työhösi liittyvissä pulmissa.

01

MITÄ OIKEUDET OVAT?

Mitä oikeudet ovat? Useimmat media-alan ihmiset kyllä käyttävät sanaa, mutta käsitteen määrittely ja tarkempi ymmärtäminen voi silti olla haastavaa. Totuus on, että ”oikeuksiin” sisältyy monia erilaisia käsitteitä ja niillä voidaan viitata moniin eri oikeudenaloihin, kuten esimerkiksi työoikeuteen, sopimusoikeuteen, immateriaalioikeuteen, yhtiöoikeuteen tai vaikkapa insolvenssioikeuteen. Ohjaajan oikeuksista puhuttaessa voidaan tarkoittaa muun muassa:

- Paljonko saan rojaltia?
- Miten paljon omistan elokuvasta?
- Omistanko elokuvani idean ja konseptin?
- Onko minulla oikeus saada korvausta, jos joku haluaa tehdä elokuvastani uudelleenfilmatisoinnin (remake)?
- Kuka päättää, miltä lopullinen elokuvani näyttää?
- Kuka päättää, kuka elokuvani leikkaa tai tekee siihen musiikin?
- Kuka päättää, missä elokuvaani näytetään ja missä sitä saa näyttää?
- Miten minut kreditoidaan?
- Onko minulla oikeus saada tekijänoikeuskorvauksia vaikkapa Kopioston kautta?

Oppaassa käsitellään kaikkea yllä mainittua – yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Tässä ei käsitellä kollektiivisesti hallinnoituja oikeuksia eli ns. Kopiosto-oikeuksia. Näiden oikeuksien perusteella tekijöille maksetaan muun muassa korvaus kuluttajien oikeudesta tallentaa tv-ohjelmia kotonaan sekä teosten käytöstä esimerkiksi kouluissa. Kopiosto-oikeuksista sekä niiden perusteella maksettavista korvauksista saa tietoa suoraan Kopiostolta (www.kopiosto.fi).

Opas kattaa niin dokumenttielokuvat, näytelmäelokuvat kuin tv-sarjat. Animaatioelokuvat sisältyvät näytelmäelokuvien käsitteeseen, ellei toisin ole mainittu. Streaming-palveluissa jaettavat sarjat sisältyvät tv-sarjojen käsitteisiin, ellei toisin ole kerrottu.

Lukemisen iloa!

.....
SES

on lyhenne sanoista Suomen elokuvaäätiö. Lisätietoa saat osoitteesta www.ses.fi, josta selviää myös, mitkä hankkeet saavat tukea.

02

IDEA JA TEOS

Elokuvan, sarjan tai minkään muun vastaavan perusidea ei nauti tekijänoikeuslain mukaista suojaa. Näin ollen jokainen, joka kuulee ideastasi, voi aivan hyvin matkia sitä tai käyttää sitä oman halunsa mukaan. Se ei ole varastamista. Mutta sitä mukaa kuin kehittelet ja rakennat ideaasi itsenäiseksi ja omaperäiseksi teokseksi, sen ilmaisumuoto saa tekijänoikeuslain suojaa. Ilmaisumuodolla tarkoitetaan esimerkiksi käsikirjoituksen osalta niitä sanavalintoja, joilla tekijä on ideansa ilmaissut – itse idea on edelleen muiden käytettävissä vapaasti. Muiden tekemä teos ei kuitenkaan saa olla sinun teoksesi kopio, sillä kopio ei täytä itsenäisyyden vaatimusta.

ESIMERKKI 1

Haluat tehdä elokuvan miehestä, joka tapaa Roomassa naisen ja rakastuu tähän. Vastoinkäymisistä huolimatta mies saa naisen loppujen lopuksi. Tämä on perusidea eikä nauti tekijänoikeuslain suojaa.

ESIMERKKI 2

Luonnostelet lyhyesti rakkaustarinan ja kerrot sen myötä- ja vastamäistä.

Kirjalliset teokset ovat miltei aina tekijänoikeuden suojaamia; niiltä ei edellytetä tiettyä pituutta tai taiteellista tasoa.

Lyhyt, muutaman virkkeen mittainen luonnos elokuvan juoneksi voi hyvin nauttia tekijänoikeuslain suojaa, mutta suoja koskee ainoastaan itse luonnosta. Kukaan ei siis saa esimerkiksi esittää luonnosta omanaan tai julkaista sitä ilman lupaasi.

Vaikka luonnokseen sisältyykin tiettyjä omaperäisiä piirteitä, siinä on vasta hahmoteltu elokuvan perusidea. Luonnos ei ole vielä riittävän pitkälle kehitelty siten, että suunnittelemasi elokuvan juoni tai sen kohtaukset saisivat tekijänoikeussuojaa.

”

Perusidea ei nauti tekijänoikeuslain mukaista suojaa.

ESIMERKKI 3

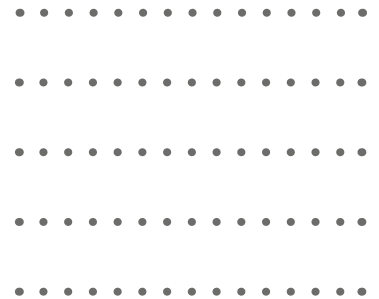
Kuvailet varsin yksityiskohtaisen rakkaustarinan, sen lähtökohdat, konseptin ja juonen, henkilöiden luonnekuvaukset, nimet, paikat, käännekohtat jne. Nyt kirjoitetut sanat alkavat vastata mielessäsi olevia kuvia, ja tarina todennäköisesti ylittää teoskynnyksen. Näin ollen tarina saa tekijänoikeussuojan. Toisin sanoen joku toinen ei tarinasi luettuaan saa tehdä siitä sellaista elokuvaa, jonka olet kuvaillut.

IDEASI SAA TEKIJÄNOIKEUSSUOJAN, KUN SIITÄ ON TULLUT TEOS

Kun ideastasi on näin tullut *teos*, se nauttii ilman muuta tekijänoikeussuojaa – eivätkä toiset saa sitä käyttää tai kopioida, ellet anna siihen lupaa.

Kun aloitat kuvaukset (koekuvaukset, pilotin teon, varsinaiset kuvaukset jne.), kuvatut jaksot nauttivat tekijänoikeuslain suojaa. Tämä tarkoittaa sitä, että kukaan toinen ei saa käyttää kuvaamaasi aineistoa omissa teoksissaan, eikä kukaan myöskään saa kopioida kohtauksia. Toiset voivat luonnollisesti kernaasti ottaa innoitusta (sitähän kaikki tekevät kaiken aikaa) mutta eivät orjallisesti jäljitellä kohtauksia niin, että ne kokonaisarvion mukaan muistuttaisivat liian paljon sinun laatimiasi kohtauksia ja otoksia.

IDEAN KEHITTELYN JA KIRJOITTAMISPROSESSIN VAIHEET

Isoissa hankkeissa – erityisesti näytelmäelokuvan alalla – idean kehittäessä ja kirjoitusprosessissa on useimmiten monia eri vaiheita. Kaikkein klassisin jaottelu on seuraavanlainen: synopsis – treatment – käsikirjoitus. Ennen näitä vaiheita on usein laadittu ”pitchaus” eli perusidean esittely.

pitchaus — synopsis — treatment — käsikirjoitus

KÄSIKIRJOITUKSEN VAIHEET

Näitä käsikirjoituksen yksittäisiä vaiheita voi useimmiten luonnehtia seuraavasti:

LYHYT PITCHAUS

Perusidean lyhyt esittely:
”Hissipuhe”.

Ei useimmiten tekijänoikeussuojaa, toisin sanoen kuka tahansa saa käyttää vapaasti samaa ideaa.

PITEMPI
PITCHAUS/IDEAN
KEHITTELY

Oma yksityiskohtaisempi ideasi, mukana kenties henkilöhahmot, tarinan peruspiirteet, suunta, teema, genre ym.

Nauttii usein suojaa orjalliselta kopioinnilta siinä laajuudessa, kuin ”elokuvan voi nähdä mielessään” – tämä kuitenkin vaihtelee.

SYNOPSIS

Tarinan runko pääpiirteissään, sen kokonaisrakenne, päävaiheet, kohtauksien jako jne.

Nauttii lähes aina tekijänoikeussuojaa siinä laajuudessa, kuin ”elokuvan voi nähdä mielessään”.

TREATMENT

Runko, jossa on lihaa luiden päällä, toisin sanoen tarina kohtaus kohtaukselta alusta loppuun, joskin ilman repliikkejä.

Tekijänoikeuden suojaama.

KÄSIKIRJOITUS

Koko tarina repliikkeineen.

Tekijänoikeuden suojaama.

Sivuilla 6–7 esitellään kolme esimerkkiä idean kehittelyn eri tasoista. Esimerkkien 1 ja 2 on katsottava kuuluvan ideavaiheeseen, joka ei välttämättä nauti tekijänoikeussuojaa, ja vasta esimerkissä 3 päästään siihen, mikä on verrattavissa pitempään pitchaukseen tai synopsiskeen.

Jokaisessa yksittäistapauksessa on arvioitava erikseen, nauttiiko jokin vaihe tekijänoikeussuojaa. Jos asianosaiset eivät pääse yksimielisyyteen, viime kädessä asian ratkaisee tuomioistuin.

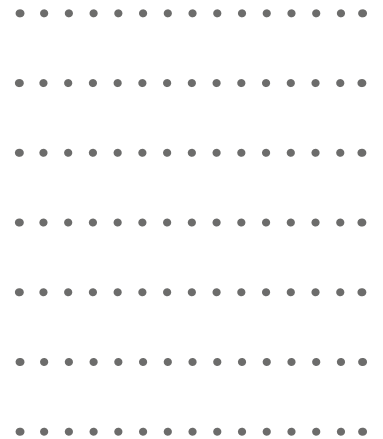
TODELLISET TAPAHTUMAT

Kukaan ei voi ”omia” todellisia tapahtumia kirjoittamalla niistä. Ainoastaan omaperäiset ja dramaattiset lisäykset tarinan kulkuun voivat saada tekijänoikeussuojan. Muu on niin sanottua yhteistä omaisuutta, *public domainia*, joka on kenen tahansa käytettävissä. Esimerkiksi Beatlesistä on tehty useita dokumenttielokuvia, joiden perusydin on lähes sama, ja ne voivat elää aivan hyvin rinta rinnan.

Vastaavasti kaikilla on lupa käyttää elokuvassaan tai sarjassaan historian vaiheita, kunhan elokuvalliset kokonaisuudet eivät muistuta liikaa toisiaan.

Tarvitsee vain miettiä vaikkapa, miten Jeesuksen elämää ja Graalin maljaa on kuvattu elokuvissa Brianin elämä ja Kadonneen aarteen metsästys verrattuna elokuvaan Jeesuksen viimeiset kiusaukset ja Kristuksen kärsimyskertomus. Kaksi jälkimmäistä ovat samalla esimerkkejä siitä, että jotkin kohtaukset saattavat muistuttaa toisiaan hyvinkin paljon, mutta tämä on sallittua, kun kuvataan historian tapahtumia.

” *Beatlesistä on tehty useita dokumenttielokuvia, joiden perusydin on lähes sama, ja ne voivat elää aivan hyvin rinta rinnan.*

03

KUN OHJAAJA ON MYÖS KÄSIKIRJOITTAJA

Monet ohjaajat ovat mukana käsikirjoitusvaiheessa. Dokumenttielokuvan käsikirjoituksen laatii useimmiten ohjaaja itse ja on tällöin ilman muuta sekä ohjaaja että käsikirjoittaja.

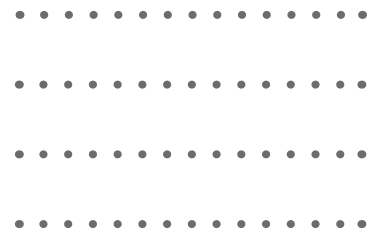
Näytelmäelokuvien ja tv-sarjojen kohdalla vaihtelua on enemmän; se, että olet tehnyt tuotannosta pitchauksen, ei tee sinusta vielä käsikirjoittajaa. Silloin saa kenties elokuvaan kreditoinnin muodossa ”NN:n alkuperäisidean mukaan”.

Et ole myöskään käsikirjoittaja vielä silloin, jos teet ohjaajana käsikirjoitukseen tavanomaisia muutosehdotuksia. Tämä on kehittelytyötä, josta täytyy saada palkka, mutta se ei tuo oikeutta saada käsikirjoituksen kreditointia (oikeutta saada nimensä mainituksi elokuvan/tv-sarjan käsikirjoittajana, ks. luku KREDITOINTI s. 33).

Sinusta tulee käsikirjoittaja vasta, jos osallistut itse käsikirjoituksen laatimiseen.

Jos kirjoitusvaihe kehittyy niin, että olet lopulta ollut kirjoittamassa pitkiä osuuksia käsikirjoitukseen – tai jos lopulta kirjoitat käsikirjoittajan luonnoksen kokonaan uudelleen – silloin on tärkeää keskustella tuottajan ja toisen käsikirjoittajan kanssa, miten kreditointi, käsikirjoituspalkkiot, mahdolliset rojaltit ja palkinnot jaetaan.

Jos hankkeessa on mukana tuottaja, tämän tehtävänä on huolehtia, että jako tehdään oikeudenmukaisesti, mutta tässä asiassa elokuvaohjajaliitto neuvoo mielellään.

SELO neuvoo mielellään oikeuksien jakamisesta

Keskinäiset sopimukset

On hyvä pitää mielessä, että saatat jakaa tekeillä olevan elokuvan oikeudet toisten kanssa. Siksi tekijänoikeudelliset kysymykset on tärkeää määritellä tarkasti keskinäisillä sopimuksilla jo ennalta. Tämä taas on tuottajan tehtävä.

04

TUOTTAJAN ROOLI JA VASTUU

Elokuvan tekemisessä keskeinen rooli on tuottajalla. Aivan kuten ohjaajalle kuuluu taiteellinen vastuu kaikista näytelmä- ja dokumenttielokuvista (ks. luku FINAL CUT, s. 14–16), päällimmäisen taloudellisen ja hallinnollisen vastuun kantaa tuottaja.

Arkipuheessa sanoja ”tuottaja” tai ”tuotantoyhtiö” käytetään usein synonyymeinä. Elokuvayhteyksissä korrekti jaottelu on kuitenkin se, että tuotantoyhtiö (useimmiten osakeyhtiö) kantaa muodollisesti taloudellisen ja hallinnollisen vastuun tietystä tuotannosta, kun taas tuottaja on henkilö, joka työskentelee tuotantoyhtiön palkkaamana ja joka vastaa päivittäisistä tehtävistä.

Ohjaaja työskentelee näin ollen juridisesti tuotantoyhtiön palkkaamana, ja yhtiötä taas edustaa tuottaja.

MILLOIN TARVITAAN TUOTTAJAA

SES myöntää kehittely- tai tuotantotukea ainoastaan tuotantoyhtiöille, eli ohjaaja ei voi saada tukea luonnollisena henkilönä. Käsikirjoitusapuraha on poikkeus tähän sääntöön, sillä se on ainoa tuki, jota voidaan hakea henkilölle.

SES ei vaadi *ulkopuolista* tuottajaa eli ohjaaja voi hakea hankkeelleen tukea oman tuotantoyhtiönsä kautta. Tuottaja toimii takeena sille, että julkinen tuki (ja muu rahoitus) käytetään asianmukaisesti ja että kirjanpito, rojaltien tilitykset jne. hoidetaan kunnolla.

”
*Ohjaaja
työskentelee
juridisesti
tuotantoyhtiön
palkkaamana,
ja yhtiötä
taas edustaa
tuottaja.*

SES ei vaadi tuottajan mukanaoloa hankkeessa, jos olet hakemassa ainoastaan käsikirjoitusapurahaa eli tukea käsikirjoitustyöhön tai aiheen taustoittamistyöhön. Kaiken muun kehittämis- tai tuotantotuen myöntämisessä pääsääntönä on SES:n vaatimus tuotantoyhtiön mukanaolosta.

TUOTTAJA JA SES

Jotta tuotantoyhtiö voisi saada tukea Suomen elokuva-säätiöltä, tuotantoyhtiön on vakuutettava hallinnoivansa elokuvan kaupallisia hyödyntämisoikeuksia Suomessa. Tämä on syynä siihen, että sinun on siirrettävä hyödyntämisoikeutesi hallinnointi (ei siis näiden oikeuksien omistusoikeutta) tuottajalle. SES ei ole määritellyt tarkemmin, mitä tekijänoikeuksien hallinnointisopimukselta edellytetään.

Kaupallisten hyödyntämisoikeuksien hallinnoinnin siirtämisestä on sovittava asianmukaisesti ohjaajasopimuksessa, ja tästä on saatava oikeudenmukainen korvaus niin palkan kuin rojaltien muodossa. Apua asiassa tarjoaa elokuvaohjaajaliitto.

.....
.....
.....
.....
.....

SELO auttaa ohjaajasopimuksen laatimisessa

05

FINAL CUT

Termillä *final cut* tarkoitetaan yleensä oikeutta määrätä audiovisuaalisen teoksen lopullisesta muodosta, kuten esimerkiksi leikkauksesta, äänityksestä, värimaailmasta ja musiikista. Ruotsin korkein oikeus on todennut, että juuri elokuvan *kokonaisuus* on ohjaajan tekijänoikeuden kohde. Kun elokuvaan tehdään *final cut* -oikeuden nojalla esimerkiksi värisäätöjä tai valitaan otoksia, toimitaan elokuvan ohjaajan tekijänoikeudellisella alueella.

Ohjaajasopimuksen yksi keskeisimmistä kohdista on sen määrittely, kenelle *final cut* kuuluu.

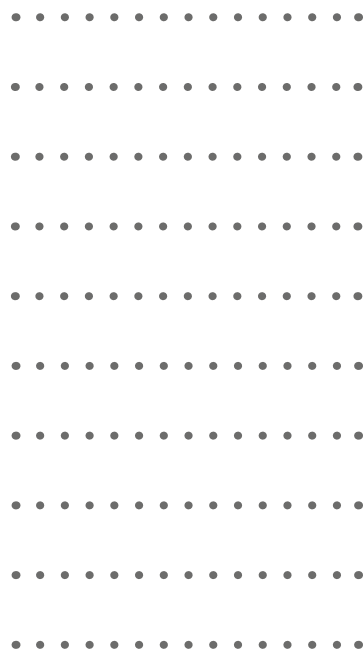
SELO:n kanta on, että *final cut* on ohjaajalla, ellei asiasta muuta ole sovittu. Suomessa ohjaajasopimuksissa sovitaan kuitenkin usein, että *final cut* on tuotantoyhtiöllä.

Tv-sarjoissa useimmiten tv-kanava haluaa rahoituksensa vuoksi voida hyväksyä tuotannon. Mikään ei kuitenkaan estä tällaisessa tilanteessa neuvottelemasta *final cut* -oikeuden laajuudesta ja tarkemmasta sisällöstä. Sopimuksessa voidaan myös määritellä mekanismit ristiriitatilanteiden varalle.

VALMIIN ELOKUVAN MUUTTAMINEN

Tekijänoikeuslain mukaan oikeus teoksen muuttamiseen kuuluu yksinomaan tekijälle. Tuotantoyhtiö ei saa lain mukaan muuttaa valmista teosta ilman ohjaajan lupaa.

Teoksen muuttamisoikeudesta on kuitenkin mahdollista sopia toisin. Ohjaajasopimuksissa sovitaan usein, että tekijä luovuttaa kaikki taloudelliset tekijänoikeutensa tuotantoyhtiölle, joihin myös teoksen muuttamisoikeuden voidaan katsoa sisältyvän. Sopimuksissa sovitaan säännönmukaisesti, että tuotantoyhtiö saa muuttaa valmista elokuvaa ohjaajan moraalisia oikeuksia kunnioittaen.

SELO suosittaa sopimuskirjaukseksi, ettei valmista teosta saa muuttaa ilman ohjaajan nimenomaista suostumusta. Ohjaajan suostumuksen saaminen muutosehdotuksiin on perusteltua jo siitä syystä, että merkityssisältö moraalisten oikeuksien kunnioittamiselle kussakin yksittäistapauksessa ei ole selvä.

Tuotantoyhtiöt ovat perustelleet tarvettaan elokuvan muuttamisoikeudelle mm. sillä, että elokuvan kansainvälinen levitys saattaa edellyttää esimerkiksi elokuvan katkaisemista mainostauon vuoksi. Mainostauon lisääminen on puolestaan Ruotsin korkeimmassa oikeudessa todettu tekijän moraalisten oikeuksien loukkaukseksi.

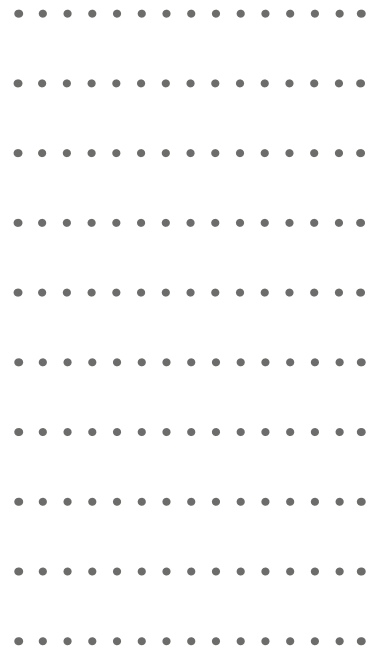
Tekijä pystyy laillisesti luopumaan moraalisisista tekijänoikeuksistaan ainoastaan rajoitetusti, eli tiettyä tilaisuutta tai teoksen määrätynlaista käyttämistä varten. Mikäli tuotantoyhtiö ja tekijä sopivat kustakin muutoksesta erikseen, voidaan tuotantoyhtiön tarvitsemat muutokset tehdä juridisesti pätevästi ja ilman riskiä tekijän moraalisten oikeuksien loukkauksesta.

TAITEELLINEN VASTUU

Ohjaajan tehtävistä ja vastuista sovitaan työsopimuksella. Työsopimuslaki edellyttää pääasiallisten tehtävien kirjaamista sopimukseen, eli pelkän tittelin ("ohjaaja") mainitseminen ei vielä riitä.

Usein taiteellisesti päävastuullisen ohjaajan tehtäviin kuuluu valita näyttelijät, säveltäjä, muu musiikki, värimäärittely, teknisen henkilökunnan päätehtävät (leikkaaja, elokuvaaja) jne. yhteistyössä tuottajan kanssa, mutta väärinkäsitysten ja riitojen välttämiseksi tehtävät on syytä nimenomaisesti kirjata sopimukseen.

Sopimuksen mukaiset tehtävät määrittävät toisalta sen, mitä sinun on velvollisuus tehdä, ja toisalta sen, mitä sinulla on oikeus tehdä.

Yhteistyö

Ohjaaja on elokuvan taiteellisesti vastuullinen tekijä. Ohjaajana päätät yhdessä tuottajan kanssa, millainen tuotanto on lopullisessa muodossaan.

Omaan taiteelliseen vastuuseen kuuluu luonnollisesti käsikirjoituksen ja taloudellisten puitteiden noudattaminen. Erityisesti talous asettaa usein tietyt rajat, ja tämä voi tietää pitkiä keskusteluja tuottajan kanssa. On täysin normaalia ottaa välillä yhteen tuottajan kanssa – myös taiteellisista valinnoista – mutta jos ilmenee kovin suuria erimielisyyksiä, kannattaa ottaa yhteyttä elokuvaohjaajaliittoon.

SINULLA EI OLE TAITEELLISTA VASTUUTA ELOKUVAN TRAILERISTA TAI JULISTEISTA

Useimmat elokuvien levittäjät vaativat, että niillä on oikeus hyväksyä tai suorastaan tehdä elokuvan traileri/juliste, jotta ne ottaisivat elokuvan levitykseen. Siksi ohjaajalla on vain harvoin mahdollisuutta päättää trailerin/julisteiden lopullisesta muodosta, jos elokuvalleen haluaa saada laajan jakelun.

Useimmiten tuloksena on traileri/juliste, johon kaikki ovat tyytyväisiä, mutta kannattaa puhua tuottajan ja elokuvaohjaajaliiton kanssa hyvissä ajoin, jos katsot, että hankkeesi vaatii aivan tietynlaista traileria/markkinointia/jakelumuotoa. Tällöin se voidaan kenties kirjata suoraan sopimukseen.

06

PALKKA

On luonnollisesti erittäin tärkeää saada työstään oikeudenmukainen korvaus. Tämä voi kuitenkin vaihdella hyvinkin paljon ja riippuu kulloisenkin tuotannon tyypistä. Tähän vaikuttavat monenlaiset seikat, joista muutamia tärkeimpiä ovat:

- Elokuvan/tv-sarjan budjetti.
- Työviikkojen määrä (kehittely, valmistelut, kuvaukset, jälkityöt).
- Noudatetaanko työsuhteessa työehtosopimusta?
- Elokuvan/tv-sarjan kaupallinen potentiaali.
- Ohjaajan CV (esikoisohjaaja/kokenut, tähänastiset työt ja palkka).
- Onko idean esittänyt tuottajalle ohjaaja? Onko sitä jo kehitelty pitkälle?

Elokuva- ja tv-tuotantoa koskevaa työehtosopimusta, jossa on vahvistettu palkkataulukot eri työntekijäryhmille, sovelletaan sekä elokuvien että tv-sarjojen tuotantoon. Työehtosopimus ei tätä kirjoitettaessa ole saanut yleissitovaa asemaa, joten sitä täytyy noudattaa ainoastaan, mikäli työnantaja on järjestäytynyt.

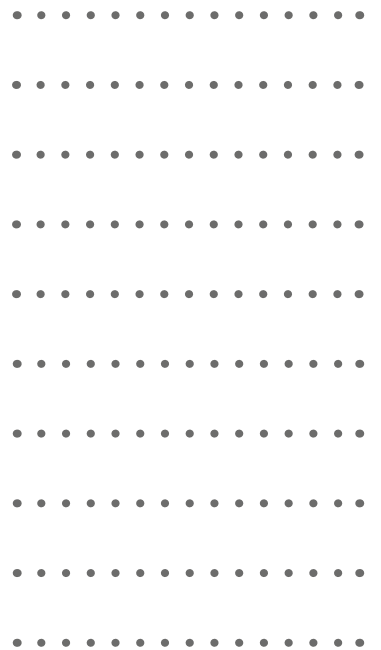
Sopimus löytyy täältä:

<https://www.teme.fi/wp-content/uploads/2017/09/elotes-final-2018.pdf>

Käytännössä työehtosopimuksen noudattamista palkan osalta on vaikea todentaa, sillä yleensä ohjaajat työskentelevät kokonaiskorvauksella. Kun työaika tai työmääriä ei seurata, ei toteutunutta palkkaa voida verrata työehtosopimuksen mukaisiin määriin.

Lisäksi freelancereina toimiville ohjaajille on sovittu päiväpalkat Yleisradion tuotantoihin:

<https://www.teme.fi/wp-content/uploads/2018/06/temesopimus-liite-2-tv.pdf>

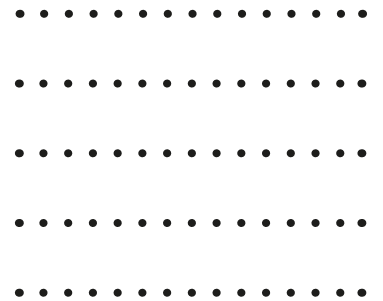
PALKKA ERITYYPPISISTÄ ELOKUVISTA

1. Suomen elokuvaohjaajaliiton ohjenuorana on, että ohjaajan palkka **näytelmäelokuvien** alalla ei saa olla alle 3–4 % kokonaisbudjetista. Ala- ja ylärajat vaihtelevat aiemmin mainituista tekijöistä riippuen.

2. **Tv-sarjojen** kohdalla eri ohjaajien pitäisi saada keskenään sama palkka, lukuun ottamatta pääohjaaja, joka saa usein palkan erikseen sarjaa edeltävästä kokonaiskonseptin luomisesta ja myös kuvausten aikana hieman suuremman palkan.

3. **Dokumenttielokuvien** budjetit ovat useimmiten paljon pienemmät kuin näytelmäelokuviissa, ja samoin ovat myös ohjaajien palkat. Lisäksi siinä on suurta vaihtelua, sovitaanko kaikesta elokuvan vaatimasta työstä kertasumma (kokonaispalkka riippumatta ajan käytöstä), vai sovitaanko viikkopalkasta (joka on sama koko projektin ajalta). Riippumatta siitä, miten palkkiosta on sovittu, Suomen elokuvaohjaajaliitto suosittelee aina, että sopimuksesta ilmenee laskennallinen viikkopalkka. Tämä on tärkeää silloin, jos käy välttämättömäksi neuvotella lisäpalkkaa ohjaajalle, kun vaikkapa aikataulu ylittyy ja/tai hankkeelle järjestyy lisärahoitusta.

4. **Animaatioelokuvien** ja -sarjojen tekeminen on yleensä erittäin kallista, koska se vie enemmän aikaa. Tästä voi seurata palkanalennusvaatimuksia. Toisaalta animaatioelokuvilla on runsaasti mahdollisuuksia levitä kaikkialle maailmaan, jos ne jälkiäänitetään toisille kielille. Siksi on tärkeää laatia järkevä sopimus näistä tuloista maksettavista osuuksista. (Katso luku ROJALTI s. 25.)

SELO suosittelee laskennallista viikkopalkkaa

PALKAN VOI SAADA NÄIN

Maksun työstään voi saada kolmella tavalla: palkkana, palkkiona tai laskulla. Jokaisessa muodossa on etunsa ja haittansa. Jos et ole varma, mikä sopii sinun tilanteeseesi parhaiten, ota yhteyttä elokuvaohjaajaliittoon.

1. Jos sinut palkataan tehtävään palkansaajana (työsuhteinen palkka), tuottajan on pidätettävä palkastasi verot, eläkemaksut jne., ja vuosilomalain mukaisesti olet oikeutettu saamaan palkan lisäksi lomakorvausta vähintään 9 %.

Alalla vakiintuneesti noudatetun työehtosopimuksen perusteella lomakorvausta kuitenkin maksetaan 13,5 % palkan määrästä. Työsuhteisena työntekijänä olet oikeutettu myös sairausajan palkkaan.

2. ”Palkkiolla” työskentelemisellä tarkoitetaan tosiasiasa työkorvauksella työskentelemistä. Työkorvausta on käytetty palkanmaksutapana silloin, kun ohjaajalla ei ole yritystä, mutta työ halutaan järjestää ikään kuin yritysten väliseksi toimeksiannoksi. Järjestelyyn liittyy juridisia riskejä, sillä työsuhteen muodostuminen ei ole osapuolten välinen sopimusasia. Mikäli verottaja katsoo ”työkorvauksen” olleen tosiasiasa palkkaa, voi asiasta tulla jälkikäteen seuraamuksia.

Käytännössä työkorvauksella työskentelevän asema on hyvin lähellä yrittäjän asemaa, eli osapuolten välille ei muodostu työsuhdetta eikä ”palkkio” kerrytä tekijän eläkettä. Palkkio ei myöskään oikeuta lomakorvaukseen tai mahdollista verovapaiden matkakustannusten korvauksia, joten ne on muistettava sisällyttää varsinaiseen palkkioon.

3. Jos sinulla on oma yritys (toiminimi, osakeyhtiö tai jokin muu yhtiömuoto), palkkion työstään voi useimmiten laskuttaa. Juridisesti ei ole tällöin palkattuna työsuhteeseen, vaan tuotantoyhtiö tekee yrityksesi kanssa ohjaajan palvelusten toimitussopimuksen. Tämä tarkoittaa sitä, että joudut itse huolehtimaan omista lomakorvauksistasi ja eläkemaksuistasi. Samoin joudut itse maksamaan verot yrityksesi voitosta. Jos sopimuksessa on määritelty laskutettava summa, yleensä sen päälle tulee vielä arvonlisävero. Tämä täytyy kirjata sopimukseen.

”

Lomakorvausta maksetaan 13,5 % palkan määrästä.

MUISTA ELÄKE

Työsuhteessa tehty työ kerryttää eläkettä. Mikäli työskentelet palkkiolla tai oman yrityksen lukuun, tulee sinun huolehtia eläkkeestäsi itse.

Ohjaajien sopimuksissa sovitaan säännönmukaisesti, että osa palkasta maksetaan tekijänoikeuskorvauksena eli käyttökorvauksena. Tekijänoikeuskorvauksen osuus palkasta ei yleensä perustu mihinkään objektiivisesti mitattavaan seikkaan vaan ainoastaan osapuolten väliseen neuvotteluun. SELOn mielestä käytäntö on epäoikeudenmukainen.

Tekijänoikeuskorvaus ei kerrytä työntekijän eläkettä, eikä sitä huomioida mm. lomakorvauksen laskemisessa.

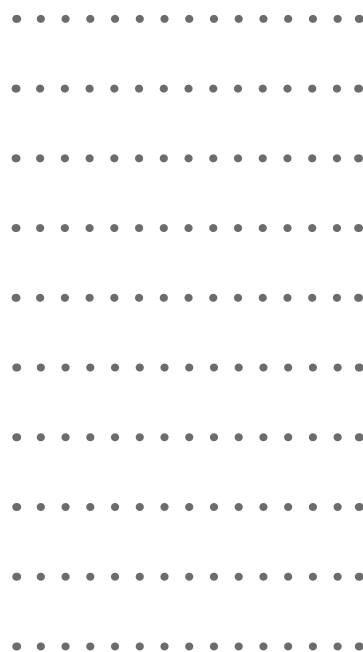
JOS ELOKUVASI TUOTANTO KESKEYTYY

Ohjaajien työsuhteissa sovitaan aika ajoin, että sopimus voidaan purkaa välittömästi vaikutuksin mikäli elokuvan rahoitus keskeytyy. Tällainen ehto on vastoin pakottavaa lainsäädäntöä ja suoraan lain nojalla mitätön.

Työsuhteen päättämisessä täytyy noudattaa työsuhtelaki, jonka mukaan määräaikaista työsuhtea ei voi irtisanoa lainkaan. Sopimuksen purkamisen on mahdollista, mutta sitä ei puolestaan voi tehdä tuotannollis-taloudellisilla perusteilla eli esimerkiksi elokuvan tuotannon keskeytyksellä.

Määräaikaista työsuhteeseen voidaan kuitenkin ottaa ehto, jonka mukaan työsuhteeseen on irtisanottavissa, kuten toistaiseksi voimassa oleva sopimus. Mikäli irtisanomismahdollisuudesta on sovittu, voidaan sopimus irtisanoa irtisanomisaikaa noudattaen myös tuotannollis-taloudellisella perusteella.

Kun ohjaajille maksetaan säännönmukaisesti kokonaiskorvaus tehdystä työstä, ei irtisanomisajalla ole käytännössä työntekijää suojaavaa vaikutusta. Tämän vuoksi sopimukseen kannattaa neuvotella ohjaajalle maksettava korvaus sopimuksen ennenaikaisesta päättämisestä.

ELOKUVATUOTANNON VAKUUTTAMINEN

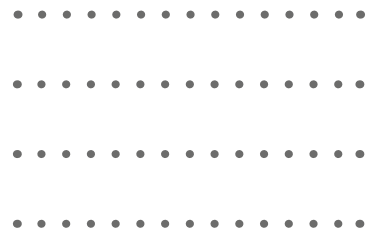
Jos teet työtä työsuhteisena palkansaajana, tuottajan työnantajavakuutus kattaa sinut automaattisesti. Jos laskutat työstäsi, on tärkeää muistaa hoitaa vakuutukset itse. Tämä koskee niin omaa sairaus- ja työtapaturmavakuutusta (jos satut sairastumaan tai loukkaantumaan) kuin vastuuvakuutusta (jos ohjaustyöstäsi aiheutuu onnettomuus).

On mahdollista saada vakuutusyhtiöltä elokuvatuotantoa varten räätälöity vakuutus.

JOS TUOTTAJA TEKEE KONKURSSIN

Mikäli tuotantoyhtiösi menee konkurssiin, voit saada tietyin edellytyksin maksamatta jääneitä palkkoja 15 200 euroon saakka palkkaturvasta.

Palkkaturvaa maksetaan vain työsuhteisille työntekijöille, joten sen ulkopuolelle jäävät yrittäjänä tai työkorvauksella työskentelevät tekijät. Siinä tapauksessa sinun on valvottava saatavasi konkurssimenettelyssä, ja tähän elokuvaohjaajaliitto tarjoaa tukea. Yleensä konkurssipesä pystyy maksamaan vain murto-osan valvotusta saatavasta, jos mitään.

” *Kun ohjaajille maksetaan säännön-
mukaisesti kokonaiskorvaus tehdystä
työstä, ei irtisanomisajalla ole
käytännössä työntekijää suojaavaa
vaikutusta.*

07

OMA SIOITUS — ELOKUVAN OSAOMISTAJUUS

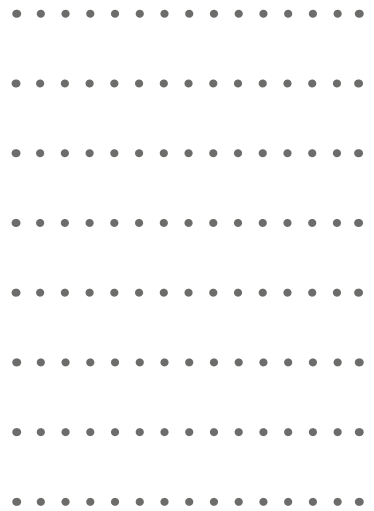
Oma sijoitus tarkoittaa sitä, että saat osaomistajuuden elokuvaan. Noudatettavat ehdot muotoutuvat sopimuksen perusteella ja ne voivat vaihdella suurestikin.

Tässä kappaleessa kerrotaan, kuinka osaomistajuudesta yleensä sovitaan. Olethan yhteydessä elokuvaohjaajaliittoon, mikäli suunnittelet elokuvaan sijoittamista.

Sijoitus/osaomistajuus koskee useimmiten yksinomaan rahaa eikä sinänsä tarkoita sitä, että pystyisit vaikuttamaan elokuvan kohteluun sen valmistuttua, toisin sanoen siihen, miten hoidetaan sen levitys, miten sitä markkinoidaan jne.

Sijoittajuus/osaomistajuus elokuvassa tarkoittaa, että olet ensimmäisten joukossa saamassa osuuden tuloista, kun elokuva alkaa tuottaa – vaikka se ei olisikaan alkanut tuottaa ylijäämää. Elokuvakielessä tavataan sanoa, että tällöin on parhaalla etuoikeudella elokuvan rahoituksen/ takaisinmaksusuunnitelman listalla. Samassa asemassa ovat myös tuotantoyhtiö ja osatuottajat sekä mahdolliset yksityiset sijoittajat, joihin voi kuulua myös elokuvan ohjaaja.

Myös etusijalla olevat alkavat kuitenkin saada rahaa vasta, kun elokuvan katsojaodotukset tuotantokustannuksiin nähden täyttyvät. Tästä käytetään yleensä amerikkalaista "Above the line – Below the line" -määrittelyä. Pienelokuvan *line* (eli tarvittava katsojamäärä tuotantokustannusten kattamiseksi) voi olla Suomessa 8 000, isommalla jopa 200 000 tai enemmän. *Linea* pienemmällä katsojamäärällä elokuva ei tuota mitään, vaan saadut varat menevät suoraan tuotantokustannusten kattamiseen.

Tämä koskee kaikkia kopiointi- sekä lanseeraus- ja markkinointikustannuksia. Nykyaikana kopiointikustannukset eivät ole suuret, mutta markkinointikustannukset voivat olla merkittävät. Ne on siis katettava sataprosenttisesti, ennen kuin sijoittajat – mukaan lukien sijoituksen tehnyt ohjaaja – alkavat saada rahaa.

OMA SIJOITUS TUOTTAÄ KORKKOA

Sen lisäksi, että sijoitus antaa oikeuden saada osuuden ensimmäisistä tuotoista, sijoitus tuottaa lähtökohtaisesti myös korkoja. Näitä alkaa kuitenkin saada vasta, kun kaikki sijoittajat ovat saaneet sijoituksensa kokonaan takaisin. Koron määrä ja kertyminen voidaan sopia osapuolten kesken, missä elokuvaohjaajaliitto on mielellään avuksi.

OMAN SIJOITUKSEN RISKI

Sijoittamisessa on riskinä se, että menettää rahansa kokonaan tai osin, ellei elokuva tuota voittoa, kuten joillekin elokuville valitettavasti käy.

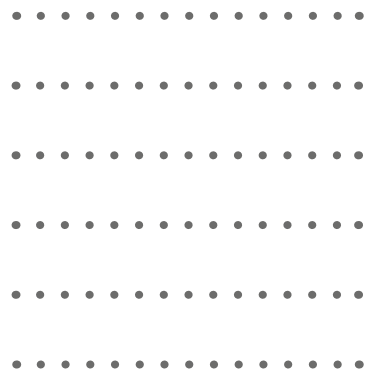
Kaikissa tuotannoissa, joille halutaan saada elokuvasäätiön tukea, myös tuotantoyhtiön on sijoitettava tuotantoon. Tuotantoyhtiön on siis maksettava elokuvasta tietyt kustannukset, jotka yhtiö saa katetuksi vasta sitten, kun elokuva on alkanut tuottaa voittoa. Tämä auttaa varmistamaan sitä, että tuottajilla on yleensä kannustimena saada elokuvat maailmalle ja tuottamaan rahaa, toisin sanoen saada ne levitykseen.

KUN OHJAAJA SIJOITTA

Voi olla monia syitä, miksi ohjaaja päättää sijoittaa (tai joutuu sijoittamaan) hankkeeseen:

- Joskus hankkeeseen ei ole riittävää rahoitusta, jotta ohjaajalle voitaisiin maksaa sellainen palkka, joka hänelle työstään kuuluu. Siinä tapauksessa osan palkasta voi muuntaa sijoitukseksi.
- Joskus taas ohjaaja haluaa itse muuntaa osan palkastaan sijoitukseksi, jotta elokuvan tekemiseen jäisi enemmän rahaa. Näin tehdään joskus pienen budjetin dokumenttielokuvien kohdalla.
- Joskus ohjaaja uskoo elokuvalla olevan niin paljon kaupallista potentiaalia, että hän haluaa/vaatii saada sijoittaa siihen (ennemmin kuin saada enemmän palkkaa) saadakseen sitä kautta suuremman osuuden elokuvan tuotoista. Joskus on mahdollista myös onnistua neuvottelemaan itselleen sekä hyvä palkka että sijoitusosuus (yhdenlaisena bonuksena).
- Usein hanketta varten on tehty esityötä ennen tuottajan löytymistä. Elokuvaohjaajaliiton mielestä tämä työ on tunnustettava taloudellisesti arvokkaaksi ja tällainen esityö pitäisi voida arvottaa sijoitukseksi. Tämä kuitenkin vaatii konkreettisia neuvotteluja tuottajan kanssa.

Tuottaja saattaa tarjoutua ”ostamaan pois” sijoituksesi. Näin voi käydä esimerkiksi silloin, jos hankkeelle järjestyy lisärahoitusta. Mikäli ette ole sopimuksella sopineet hinnan määräytymisestä tai myyntivollisuudesta, saat vapaasti määrittellä itsellesi sopivat ehdot osuutesi myymiseksi tai kieltäytyä kaupasta kokonaan.

08

ROJALTI

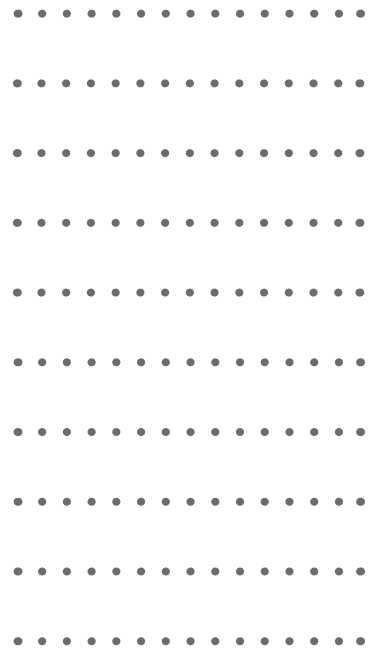
Rojalti tarkoittaa sitä, että tekijä saa prosenttiosuuden tuotannon ylijäämästä sen jälkeen, kun kaikki kustannukset kopioista ja levityksestä ja markkinoinnista sekä kaikki yksityissijoitukset on maksettu takaisin. Siksi rojaltista käytetään myös nimitystä ylijäämän jako. Jotkut puhuvat myös ”elokuvan omistajuudesta”, koska silloin on mukana jakamassa ylijäämää. On kuitenkin tärkeää muistaa, että rojalti ei tarkoita samaa kuin olla sijoittajana elokuvassa (ks. luku OMA SIJOITUS s. 22–24).

Rojaltin ja sijoituksen ero on, että rojaltituloja alkaa kertyä vasta, kun/jos tuottaja ja muut yksityissijoittajat ovat saaneet oman osuutensa. Sijoittaja taas alkaa saada osuuttaan (takaisin) heti, kun elokuvan tuotot ovat kattaneet tuottajan kopiointi-, levittämis- ja markkinointikustannukset.

Toisin sanoen alat saada rojalteja vasta, kun hanke on tuottanut riittävästi, jotta kaikki kopiointi-, levittämis- ja markkinointikustannukset on saatu katetuksi ja kun kaikki yksityiset sijoitukset on saatu maksetuksi takaisin. Vasta tämän jälkeen voi sanoa, että tuotanto on alkanut tuottaa varsinaista voittoa.

Vaikka tuotantoasi myydään useisiin maihin tai tiettyjä määriä, ei automaattisesti tarkoita, että sinulla olisi oikeus rojalteihin.

Rojalti ei tarkoita samaa kuin esimerkiksi Kopiosto-korvaukset ja vastaavat. Näistä voit lukea enemmän osoitteessa www.kopiosto.fi.

Lue lisää rojalteista: www.kopiosto.fi

ROJALTEISTA ON OLTAVA MAININTA SOPIMUKSESSA

Rojaltiin on oikeutettu vain, jos siitä on maininta sopimuksessa. Tuotannoissa on aina syytä pyytää rojaltia, ellei sitten ole mukana vain apulaiskäsikirjoittajana/kehittelijänä (assistenttina).

Näytelmäelokuvien rojalit vaihtelevat välillä 3–20 % ylijäämästä. SELOn mielestä rojalit tulee aina olla yli 5 %, ja yleensä ohjaajat saavatkin 5–10 %.

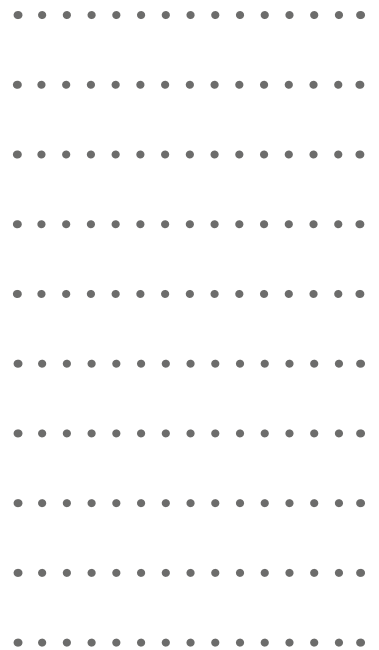
Dokumenttielokuvien rojalit ovat yleensä suurempia kuin näytelmäelokuvien, eikä 30 % rojalit ole poikkeuksellista.

Tv-sarjojen rojalit riippuvat paljon siitä, mikä jakelukanava tai esitysmuoto on kyseessä.

Animaatiohankkeissa voi joskus olla erittäin suotuisat näkymät saada jatkohankkeita uusien esitysmuotojen kautta, esimerkiksi pelien ja oheistuotteiden muodossa. Tällainen hyödyntäminen voi mahdollisesti tuottaa suuriakin tuloja, ja siksi ohjaajan on hyvin tärkeää kysyä neuvoa elokuvaohjaajaliitolta, jos joko itselläsi on idea animaatiohankkeeseen tai jos sinut palkataan ohjaajaksi jo tekeillä olevaan hankkeeseen. Pystymme auttamaan järkevien rojaltien neuvottelemisessa.

On tärkeää, että sopimuksestasi ilmenee, milloin rojalit maksetaan ja että sinulle taataan järkevä mahdollisuus perehtyä laskelmiin. Elokuvaohjaajaliitto auttaa mielellään jäseniään käymään läpi ja tarkistamaan rojaltilaskelmat.

”*Tuotannoissa on aina syytä pyytää rojaltia, ellei sitten ole mukana vain apulaiskäsikirjoittajana/kehittelijänä (assistenttina).*”

09

VARMUUSMARGINAALI

Kaikki hankkeet, joille halutaan saada SES:n tukea, edellyttävät että budjetista varataan 7–10 % satunnaisten kulujen kattamiseen.

Käyttämättä jäänyttä varmuusmarginaalia ei tarvitse maksaa takaisin SES:lle tai muille. Se siirretään tuotannolle tuottona. Näin ollen se maksetaan yksityisille sijoittajille, ellei tuottajan kanssa ole sovittu toisin. Useimmiten tämä on itse tuottaja ja mahdolliset osatuottajat. Mutta jos olet itse sijoittanut elokuvaan, saat sinäkin osuuden siitä.

Todellisuudessa käyttämätöntä varmuusmarginaalia kuitenkin on elokuvan valmistuttua vain harvoin jäljellä. Elokuvan budjetti voi ylittyä helposti ja monista eri syistä. Vaikka kuvausten valmistuttua olisikin pysytty budjetissa, voi olla välttämätöntä tehdä enemmän jälkitöitä, kun leikkaustyö, äänityöt ja muut vaativatkin työviikkoja arvioitua enemmän.

Muista, että varmuusmarginaali on tarkoitettu käytettäväksi silloin, kun lopputulos sitä vaatii!

Satunnaiset kulut

Varaus satunnaisiin kuluihin on käytettävä tuotantoon, jos tuotanto sitä vaatii asetettujen taiteellisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Joskus voi kuitenkin viritä keskustelua siitä, tarvitaanko jälkitöitä välttämättä enemmän kuin alun perin oli arvioitu ja kun käyttämättä jäänyt varmuusmarginaali usein (osittain) kuuluu takaisin tuotantoyhtiölle, rajatapauksissa saattaa tuottajan ja ohjaajan välillä syntyä ristiriitatilanne.

Kysy neuvoa elokuvaohjaajaliitolta, jos päädyt tällaiseen tilanteeseen, ja ennakoiki myös kernaasti tilanne niin, että solmit alun perin tuottajasi kanssa oikeudenmukaisen sopimuksen.

Näytelmäelokuvien ja tv-sarjojen kohdalla näkee yhä useammin, että tuottajat yrittävät vaatia niin sanottua hallintokuluvähennystä 5 % ennen kuin luovat tekijät alkavat saada rojalteja. Tuottaja saisi tällöin ensimmäiset 5 % ylijäämästä, ennen kuin muut pääsevät osallisiksi niistä.

Vaikka elokuvaohjaajaliitto tunnustaakin sen, että tuottajilla on usein elokuvatuotannoissa taloudellinen riski, mielestämme rojalti kuuluu sekä tuottajalle että ohjaajalle heti, kun tuotanto alkaa tuottaa ylijäämää. Tuottajien taloudellinen riski ei saa olla tärkeämpi kuin ohjaajan taiteellinen riski, ja siksi Suomen elokuvaohjaajaliitto ei kannata tällaista tuottajalle kertyvää maksua.

Ole näissä siis tarkkana ja kysy neuvoa elokuvaohjaajaliitolta.

Hallintokulut

Tuottaja saattaa vaatia 5 % hallintokuluvähennystä, ennen kuin ylijäämää jaetaan luovan työn tekijöille.

10

UUDELLEENFILMATISOINNIT, JATKO-OSAT YM.

Jos olet ohjannut elokuvan oman juonesi, alkuperäisideasi tai oman käsikirjoituksesi pohjalta, sinulla on oikeus päättää, saako elokuvaa tai konseptia hyödyntää uusilla tavoilla. Tällaista voi olla esimerkiksi elokuvan/käsikirjoituksen myyminen uudelleenfilmatisoinnin (*remake*) tekemiseksi toisessa maassa tai jatko-osan (*sequel*) tai esiosan (*prequal*) tekemiseksi. Aivan vastaavasti sinulla on lähtökohtaisesti myös oikeus päättää, voidaanko elokuvasi pohjalta tehdä teatterinäytelmä, peli tai romaani.

Nämä oikeudet ovat myös osa taloudellisista oikeuksista. Olethan siis tarkkana, mitä oikeuksia siirät ohjaajasopimuksessasi!

OIKEUKSIEN SIIRTO

Näytelmäelokuvien ja tv-sarjojen kohdalla on yleisintä, että ohjaaja siirtää kaikki taloudelliset oikeudet tuottajalle ja pääsee vastineeksi osalliseksi oikeuksien hyödyntämisen tuotoista.

Se taas vaihtelee hyvinkin paljon, miten suuren prosenttiosuuden ohjaaja saa. Ohjaaja voi myös päättää pitää nämä oikeudet itsellään, mutta jos itsellä ei ole mahdollisuutta niiden hyödyntämiseen, useimmiten on taloudellisesti ajatellen parempi siirtää ne tuottajalle. Tällöin tuottajalla on kannustimena tehdä verkostonsa kautta työtä hankkeen myymiseksi edelleen – useimmiten ulkomaille.

Tv-sarjojen kohdalla usein ainoastaan pääohjaaja hallitsee oikeudet edellä mainituissa tapauksissa.

Konsepti

Jos teitä on useampia kehittämässä tai rahoittamassa konseptia, pitäkää huolta, että laaditaan sopimus eli sovitaan siitä, kuka konseptin omistaa vai omistatteko sen yhdessä.

11

TELEVISIOESITYKSET

Näytelmä- ja dokumenttielokuvat rahoitetaan usein niin, että jokin tv-kanava sijoittaa rahaa elokuvan tekemiseen saaden vastineeksi oikeuden esittää sitä tietyn kertamäärän.

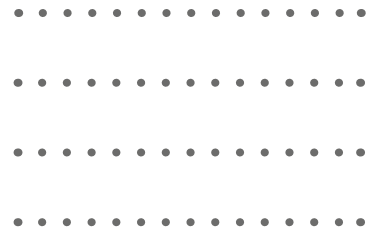
Tv-kanavilta saatavat rahat sisältyvät elokuvan perusrahoitukseen – niin sanottuun *pre-saleen*. Teknisesti katsoen tämä ei ole tuloa, ja siksi ohjaajalle ei kerry rojalteja. Sama pätee, jos levittäjä/elokuvateatterit osallistuvat elokuvan rahoittamiseen. Tällaiset rahat ovat todellisuudessa ennakkoa odotetusta elokuvalippujen myynnistä, mutta koska ne ovat mukana varsinaisessa rahoituksessa, ne eivät itsessään tuota rojalteja.

Jos tv-kanava haluaa ostaa elokuvalle useita esityskertoja – tai jos elokuva onnistutaan myymään muille tv-kanaville sen valmistuttua – nämä tulot kuuluvat myös elokuvan tuottoihin. Jos elokuva alkaa tuottaa ylijäämää, tuotantoyhtiö maksaa ohjaajalle rojalteja. Tämä edellyttää kuitenkin, että olet saanut solmituksi oikeanlaisen ohjaajasopimuksen.

TV-SARJOJEN UUSINTAKORVAUS

Tv-sarjojen uusintakorvauksella tarkoitetaan rahasummaa, joka maksetaan ohjaajalle, mikäli tv-kanava haluaa esittää sarjaa useamman kerran kuin mitä on alun perin sovittu. Uusintakorvauksen maksuvelvollisuus perustuu osapuolten väliseen sopimukseen, joten siitä on neuvoteltava kussakin tapauksessa erikseen.

Yleisradion freelancereita koskevan työehtosopimuksen perusteella ohjaaja voi saada uusintakorvauksena 20–50 % alkuperäisestä palkasta laskettuna, mikä oikeuttaa Yleisradion välittämään aineistoa 30 päivän aikana rajoittamattomasti.

Levittäjän ennakko

tarkoittaa rahaa, jonka levittäjä sijoittaa elokuvan rahoitukseen toiveenaan saada rahat takaisin tulevan myynnin kautta.

Presale

on useimmiten ilmaus sille, että koti- tai ulkomainen tv-kanava sijoittaa rahaa elokuvaan saaden vastineeksi luvan esittää elokuvaa sen valmistuttua ilman lisämaksuja.

12

FESTIVAALIT JA PALKINNOT

Ohjaaja voidaan kutsua osallistumaan elokuvafestivaaleille (Oscarien jako, Cannes'n elokuvafestivaali, Berliinin elokuvajuhlat ym.), jos elokuva on mukana kisassa. Tämä pätee niin näytelmä- kuin dokumentti- ja animaatioelokuvaan. Tv-sarjojen kohdalla mukaan kutsutaan vain pääohjaaja.

SES voi myöntää tukea ohjaajan osallistumiskustannusten kattamiseen. Jos ohjaaja haluaa, tämän lisäksi voi konkreettisesti neuvottelemalla saada korvausta festivaaleihin ja kilpailuihin osallistumisesta. Useimmiten korvaus elokuvan promootioon osallistumisesta – rajallisessa määrin myös pienehköillä festivaaleilla – on sisällytetty ohjaajan palkkioon. Kannattaa kysyä neuvoa elokuvaohjaajaliitolta, jos tarkoituksesi on osallistua festivaaliin.

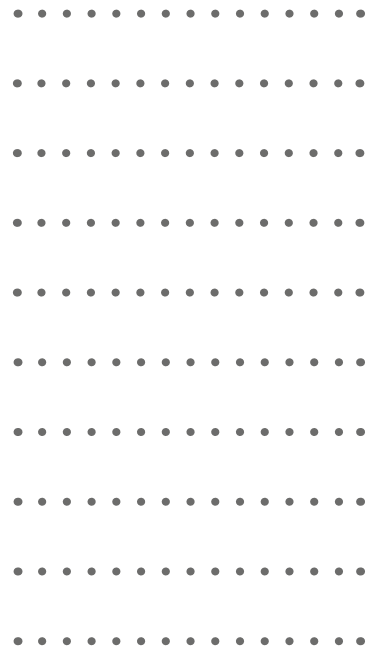
JOS SAAT PALKINNON

Jos elokuvalla myönnetään palkinto, riippuu sekä ohjaajasopimuksesta että varsinaisesta palkintojen jakotilaisuudesta, kuka palkintoa on vastaanottamassa – ja siten myös se, kuka saa palkintorahat.

Alalla on tapana, että ”parhaan ohjauksen” palkinto kuuluu lyhentämättömänä elokuvan ohjaajalle. Jos palkinto nimenomaisesti tulee jostain muusta osuudesta, esimerkiksi ”parhaasta kuvauksesta”, silloin palkinto kuuluu normaalisti kyseiselle henkilölle.

Ohjaajasopimukseen on syytä ottaa oma määräys siitä, miten elokuvan mahdolliset palkinnot jaetaan.

Useimmat rahapalkinnot ovat veronalaisia, joten palkinnot kannattaa ilmoittaa verottajalle.

13

KREDITOINTI

Ohjaaja on elokuvan/sarjan jokaisen julkistamisen tai kappaleiden valmistamisen yhteydessä kreditoitava (mainittava nimeltä) ohjaajana. Sama pätee luonnollisesti, jos on toiminut muissa tehtävissä, vaikkapa käsikirjoittajana tai elokuvaajana.

Yleensä tämä kreditointioikeus toteutuu, jos tulee selkeästi mainituksi elokuvan/tv-sarjan alku- ja lopputeksteissä ja siihen liittyvässä markkinointiaineistossa. Jos sinulla on sen lisäksi erityistoiveita kreditoimisesta, kysy neuvoa elokuvaohjaajaliitolta ja/tai tuottajaltasi. Siinä tapauksessa asiasta on mainittava suoraan ohjaajasopimuksessa.

Jos on sekä tehnyt elokuvan/sarjan käsikirjoituksen että ohjannut sen, on mahdollista tehdä kreditointi muodossa ”N.N:n elokuva”. Jos elokuvalla on ollut myös muita käsikirjoittajia, kreditointi edellyttää tekijöiden keskinäistä sopimusta.

Kreditoinnista ei voi sanoutua irti etukäteen, mutta jos hanke toteutuu muodossa, johon ei halua itseään liitettävän, tekijällä on oikeus vaatia jäädä mainitsematta kreditoinnissa.

Oikeus

Asianmukainen kreditointi (nimen mainitseminen) on yksi ohjaajan tärkeimmistä oikeuksista.

Ellei sinua ole kreditoitu asianmukaisesti, voit usein vaatia tästä taloudellista korvausta.

14

OIKEUDET VOI SIIRTÄÄ

Kun valmiin tai tekeillä olevan elokuvan esitys- ja hyödyntämisoikeudet siirretään tuottajalle, on tuottajan tärkeää myös todellisuudessa hyödyntää oikeuksiaan. Muussa tapauksessa teos voi päätyä hyllylle, eikä ohjaajalla ole keinoja saada teostaan yleisön saataville.

HYÖDYNÄ ELOKUVAN POTENTIAALI PARHAALLA MAHDOLLISELLA TAVALLA

Kysy neuvoa elokuvaohjaajaliitolta, jos haluat pyrkiä varmistamaan sen, että elokuvaasi hyödynnetään parhaalla mahdollisella tavalla kaikissa välineissä. Asiasta on mahdollista sopia sinun ja tuottajan välisessä sopimuksessa. Jos teitä on elokuvan teossa mukana useampia, tämä edellyttää keskinäisen sopimuksen tekemistä kaikkien kesken siitä, miten elokuva parhaiten alkaa elää.

Vain silloin, jos teet elokuvan kaikki luovat työt itse ja toimit elokuvan tuottajana, voit päättää asioista yksin.

.....
.....
.....
.....
.....

SELO neuvoa eri välineiden hyödyntämisessä

Kehittelysopimus

Jos on liian varhaista tehdä vielä käsikirjoittaja- tai ohjaajasopimusta, usein on syytä tehdä sen sijaan kehittelysopimus. Siinä vahvistetaan muun muassa pelisäännöt sille, miten projekti voi siirtyä uusiin käsiin, ellei edelleen kehittelylle tai *greenlightille* onnistuta saamaan tarvittavaa rahoitusta.

Kehittelysopimuksessa on myös tärkeää sopia siitä, että *greenlightin* myötä sinulla on oikeus toimia elokuvan ohjaajana.

15

PROJEKTIN SIIRTO

Joskus projektit kariutuvat kehittelytyön tai kuvausten aikana. Tämä voi johtua vaikkapa elokuvaryhmän keskinäisistä erimielisyyksistä tai siitä, ettei tuottaja onnistu saamaan tarvittavaa rahoitusta.

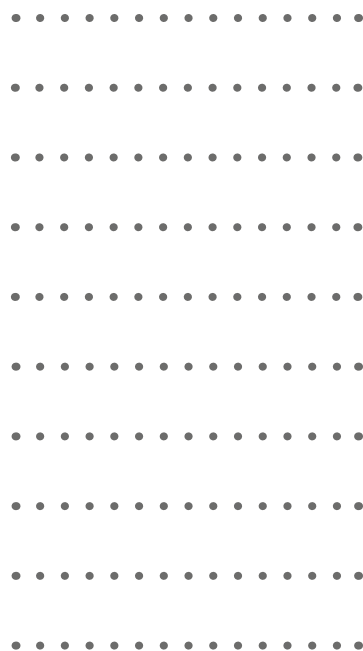
Jos tilanne menee siihen, että tuottajasi katsoo, että sinun on jätettävä hanke, koska olet tuottajan mukaan kokonaan tai osaksi syyllinen siihen, että hanke on joutunut ongelmiin, silloin on syytä hankkia välittömästi juridista apua. Elokuvaohjaajaliitto on valmiina auttamaan, jos olet sen jäsen. Oli kuka tahansa syypää mihin tahansa, joudutaan moniin oikeudellisiin kysymyksiin ottamaan kantaa. Dokumenttihankkeessa tämä on tärkeää kaikkien osallisten kannalta, sillä usein heidän ja ohjaajan välille on syntynyt luottamuksellinen suhde.

Joka tapauksessa on välttämätöntä ottaa kantaa siihen, mitä tuotannolle tapahtuu ja kenellä on mahdollisuus jatkaa sen ohjaksissa – joko saman tien tai myöhemmin.

SIIRTÄMISESSÄ TULEE HUOMIOIDA SOPIMUKSET

Tuotantoon päässeissä näytelmäelokuviissa ja tv-sarjoissa on useimmiten mukana monia oikeudenhaltijoita. Yleensä tekijänoikeuden haltijoiden kanssa tehtäviin sopimukseen kirjataan ehto, jonka mukaan tuotantoyhtiö saa siirtää tekijänoikeuden edelleen. Tämä ehto on tarpeellinen silloin, jos tuotantoyhtiö haluaa siirtää elokuvan tuotannon toiselle tuotantoyhtiölle.

Työsuhteet on puolestaan mahdollista siirtää toiselle tuotantoyhtiölle joko työntekijän suostumuksella tai liikkeen luovutuksena, jos elokuvan tuotanto muodostaa tuotantoyhtiön toiminnallisen osan. Työntekijän näkökulmasta työsuhteen ehdot pysyvät ennallaan, mutta työnantaja vaihtuu.

Näytelmäelokuvan siirtäminen toiseen tuotantoyhtiöön ohjaajan aloitteesta voi olla haastavampaa. Jos olet itse kehittänyt hankkeen oman alkuperäisideasi pohjalta ja hanke on vielä varhaisessa vaiheessa, siirto voi olla mahdollista.

Tällöin on kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, mitä tekijänoikeuksista on sovittu sinun ja tuotantoyhtiön välillä. Oletko kenties jo siirtänyt tekijänoikeutesi tuotantoyhtiölle kehittelysopimuksella? Tai oletko allekirjoittanut SES:n vaatimuksesta *transfer of rights* -sopimuksen? Lisäksi on huomioitava, että jos saatu rahoitus voi jäädä pois, jos sijoittajat eivät hyväksykään tuottajan vaihtumista. Jos tuotantoyhtiön vaihtaminen tulee ajankohtaiseksi, elokuvaohjaajaliitto auttaa mielellään mahdollisuuksien selvittämisessä.

Jos tuotanto on jo käynnissä, voi tuotantoyhtiön vaihtaminen ohjaajan toiveesta olla käytännössä mahdotonta oikeudenhaltijoiden runsaan lukumäärän ja tuotantoyhtiön omien sopimusvelvoitteiden vuoksi sekä siksi, että tuotantoyhtiön ei ilman nimenomaista sopimusta ole pakko suostua siirtoon.

REILU SIIRTOSOPIMUS

Kun elokuvan siirto tuotantoyhtiöstä toiseen on tehty, on aiempi tuottaja oikeutettu kreditointiin siihenastisesta työstään. Elokuvaohjaajaliitto voi tarpeen vaatiessa auttaa siinä, että siirrosta laaditaan reilu sopimus.

Sama pätee silloin, jos tilanne on päinvastainen, toisin sanoen että sinä ohjaajana joudut pois meneillään olevasta hankkeesta. Tällöin on myös tärkeää, että voimassa on reilu sopimus, joka varmistaa sinulle korvauksen ja kreditoinnin siihenastisesta työstä, esimerkiksi kehittelytyöhön osallistumisesta tai alkuperäisideasta. Jos hanke keskeytyy sen jälkeen, kun kuvaukset on jo aloitettu, sinulle kuuluu useimmiten myös osuus elokuvan kokonaisrojalteista.

”
*On tärkeää,
että voimassa
on reilu
sopimus.*

Oma liitto

Suomen elokuvaohjaajaliitto on perustettu vuonna 1983. Liitto pyrkii toimimaan ohjaajien valtakunnallisena yhdyssiteenä, parantamaan ohjaajien työehtoja ja edistämään suomalaista elokuvataidetta.

Liitto tarjoaa jäsenilleen oikeudellista neuvontaa niin työ- kuin tekijän-oikeudellisissa sopimusasioissa sekä muissa työelämään liittyvissä kysymyksissä.

Lisää voit lukea osoitteessa:

www.selo.fi

Erityiset kiitokset

ansaitsee Tanskan elokuvaohjaajaliitto ja sen lakimies Lars Kragh, joka on uhrannut aikaansa ja voimiaan tanskalaisten tekijänoikeuksien ja sopimuskäytäntöjen selventämiseen.

Tämä suomenkielinen opas on laadittu AVEKin tuella tanskalaisten kollegojen tekemän oikeusoppaan pohjalta. Alkuperäisen teoksen FILMINSTRUKTØR – KEND DINE RETTIGHEDER – En guide til løn, værker, visninger og alt det andet, du gør klogt i at kende til on suomeksi käänttänyt Veijo Kiuru ja sen on Suomen lakeihin ja käytänteisiin sopivaksi tarkistanut OTM Kaarina Silvennoinen.

Julkaisija:
Suomen elokuvaohjaajaliitto
SELO ry

Tuottaja:
Chia Koskinen

Alkuperäisteksti:
Tanskan elokuvaohjaajaliitto,
DANSKE FILMINSTRUKTØRER

Käännös:
Veijo Kiuru

Suomenkielinen teksti:
Kaarina Silvennoinen

Kannen kuva:
Sami Kuokkanen,
Kuokkasen Kuvaamo
Juho Kuosmanen:
Hymyilevä mies, 2016,
Tuotantoyhtiö Aamu

Ulkoasu:
Marita Salonen,
Pilkku-Tuotanto Oy

Kiitokset:
AVEK, Juha Samola

Julkaisu:
SELO 2018